

Yrd. Doç. Başak Tuğ: Feminist tarih, uzun süre Türk-Müslüman kimliğiyle yazıldı

Posted on 08/06/2015

Emre Can Dağlıoğlu: Feminist tarih yazımını nasıl tarif edebiliriz?

Yrd. Doç. Başak Tuğ: Feminist tarih yazımı, öncelikle tarihin öznelere haline getirilmemiş bazı öznelere gün yüzüne çıkarmayı ve onları tarihin öznesi haline getirmeyi amaçlar. Feminist hareketin kendisi, cinsiyet eşitliği açısından belirli hak arayışları için mücadele ederken; feminist tarih yazımı da, kadını tarihsel özne olarak yeniden inşa etmeyi amaç edinir. Tarih yapıcı olarak kadınların inceleme alanına girmesi ana-akım tarih yazımını nasıl değiştirir veya tarihin kronolojisini nasıl etkiler gibi dertlerle yola çıkar. Ancak bir noktadan sonra, bir kadın tarihi olarak kalmanın ötesinde, toplumsal cinsiyet tarihi haline dönüşür. Bu noktada, bu tarih yazımı, toplumdaki güç ilişkilerini ve eşitsizliklerin farklı katmanlarını dert edinir ve toplumsal cinsiyetin bu eşitsizliklerin inşasındaki belirleyici rolünü ortaya çıkarmaya niyetlenir. Dolayısıyla, tüm cinsiyet kimliklerini ve toplumsal eşitsizlikleri bir arada görmek isteyen bir tarih yazımına dönüştü ve dönüşüyor. Bu kapsamda, dünyada feminist tarih yazımı, toplumsal cinsiyet çalışmalarına doğru yöneliyor; fakat Türkiye’de, özellikle Osmanlı çalışmalarında bu alan halen çok zayıf. Tüm bunları ele aldığımızda, feminist tarih yazımı, ana-akıma alternatif bir tarihi öngörse de, bazı durumlarda ne derece alternatif olabildi sorusu halen geçerli.

Türkiye’de feminist hareket, 1980’lerde güçlü bir akım görünümünde. Feminist tarih yazımı da bu çerçevede yükseliyor mu?

12 Eylül Darbesi sonrasında, kadınların sol hareketten ayrışmasıyla güçlü bir feminist hareket yükseliyor Türkiye’de. Daha çok Kemalist olarak adlandırabileceğimiz birinci dalga

feminizme ve Kemalist kadın kurgusuna tepki olarak, ikinci dalga feministlerin çıkışı başlıyor. “Biz kurtarıldık ama özgürleşmedik, dolayısıyla özne olamadık” iddiasıyla yola çıkıyorlar. Sol hareket içindeki arayışlarının da sonuçsuz kalmasıyla, oradan da koparak ayrı bir hareket olarak ortaya çıkıyorlar. Bu hareketle birlikte, feminist tarih yazımı da esas olarak 80’lerin sonunda ve 1990’ların başında görünür hale geliyor. Kemalist projenin ‘kurtarma’ misyonunun tepeden inmeciliğini eleştirirken, bir yandan da 19. yüzyıldaki Osmanlı kadın hareketi üzerine kafa yormaya başlıyorlar. Osmanlı tarih yazımı içinde, feminist olmayan tarihçilerden kadınlara bakmaya başlayanlar da var aynı dönemde. Aynı zamanda, toplumsal ve kültürel tarih çalışmalarının yükselişe geçtiği bir dönem bu. Sosyal tarihin renkli bir unsuru olarak kadınlara bakmak önemli hale geliyor. Temel olarak, oryantalist söyleme karşı bir duruş sergilemek amacıyla, kadınlara bakıyor sosyal tarihçiler ilk başta. Yani “Osmanlılar (ve dolayısıyla İslam) aslında geri kalmış değil, bakın kadınlar ticaret de yapıyor” demek için tarihin en ‘otantik’ özneleri olarak kadın tarihine yöneliyorlar.

‘Ermeni meselesi’nin feminist tarih yazımının kapsamına girmesi, hangi dönemde başladı?

Aslında bu, Ermeni Soykırımı’nın yazımı için de çok yeni bir olgu. Bu konuda, en iyimser tahminim 15 yıl öncesinde başladığı yönünde. Bu akım, iki yönlü bir karşı duruş. İlk olarak, Türkiye’nin resmî tarihine karşı bir çıkışı öngörüyor. Aynen kadınlar gibi, Ermenilerin de Osmanlı-Türkiye tarihinin özneleri olduğu gerçeğinin ve ötesinde Ermeni Soykırımı’nın inkârına karşı bir duruş. Sonrasında, Ermeni Soykırımı’nın resmî tarih yazımı da sorunsallaştırılıyor. Özellikle Ermeni feministlerin yazdığı tarih, soykırımın erkek egemen tarih yazımına karşı, içeriden bir eleştiri olarak da görülmeli. Soykırım ve şiddetin kuşaklar arası aktarımı, hatırlama ve unutma, yahut sahiplenme ve dışlama süreçlerinde kadınların sembolik ve reel rolleri ile eril ve patriarkal söylemin yeniden üretimi gibi konularda öncü çalışmalar, soykırım konusunda yazılan diğer tarihleri feminist bir bakış açısıyla yeniden gözden geçiren genç feminist kuşaktan geliyor. Ayrıca 2000’ler itibarıyla, toplumda soykırımın daha fazla konuşulmaya başlaması, Türk-Müslüman tarihçilerin Ermeni Soykırımı ile yüzleşme sürecini beraberinde getirdi. Ayşe Gül Altınay gibi Cumhuriyet tarihi yazarlar,

soykırımla yüzleşerek resmî tarih yazımını eleştirmeye başladılar. Osmanlı tarihine bakan feminist tarihçiler de bu noktada tarihteki 'Ermeni kadınları' keşfetmeye başladılar. Osmanlı tarih yazımı içinde halen 19. yüzyılın sonundaki ve 20. yüzyılın başındaki şiddet dalgasına fazla değinilmese de, tarihte gayrimüslim kadınlara yönelik ilgi artmaya başladı. Fakat burada dikkat edilmesi gereken bir tehlike baş gösteriyor. Bu topraklarda yaşanan büyük bir şiddet ve şiddetin farklı tezahürleri ile yüzleşmeden, Osmanlı toplumu içindeki cinsiyet, din, etnisite ve sınıf temelli eşitsizlikleri tartışmadan, dinî ve etnik çeşitlilik ve 'tolerans'ın beşiği kurgusuyla yazılan Osmanlı tarihleri, bugün adil bir toplumun kurulmasına değil, samimi bir yüzleşmeyi reddeden egemen yeni Osmanlıcı tahayyüle hizmet edecektir.

Bu noktada, feminist tarih yazımında kimlikler belirleyici bir etmen mi?

Bence belirleyici. Lerna Ekmekçioğlu ve Nazan Maksudyan gibi tarihçiler, kendi öznelliklerini reddetmeden böyle bir tarih yazımını öngördüler ve bu harekete öncülük ettiler. Burada bir parantez açmak istiyorum: Tarihçi, tarafsız değildir, her ne konuyu çalışıyor olursa olsun, kendi özneliğiyle geçmiş yorumlar. Bu nedenle, soykırım tartışmalarını tarihçilere bırakalım söylemi, tarihçinin tarafsızlığı varsayımı açısından apolitik ve fakat devlet aklının yeniden üretimi açısından da oldukça politik ve tehlikeli bir söylem. Türk-Müslüman tarihçilerin bu tarih yazımına katkı sunması ise bütün siyasal ortamın dönüşümüyle mümkün olabildi. Bu anlamda, Ermenilerin tarihin özneleri olarak inşa edilmesi, feminist tarih yazımında gecikmiş bir süreçtir.

Feminist tarih yazımı için bu gecikme, Ermenileri görmezden gelmenin sonucu mu?

Bu durum, milliyetçiliğin büyük bir başarısı. "Biz milliyetçilikle özdeşleşmiyoruz" diyen isimler de, bu konuda sorumluluk almaktan kaçındılar. Hepimiz farklı şekillerde "Ben milliyetçi değilim, o zaman yazdığım tarih kimseyi ötekileştirmez" diye düşündük. Fakat bu milliyetçiliğin bize dayattığı bir körlüktü. Resmî tarihin yarattığı tahrifatla 'ötekiler'i görmezden geldik. Etrafımızda Ermeni olmamasını, bunun için bir gerekçe olarak öne

sürüyor; ancak Kürtleri görmemize rağmen, ne kadar ilgilendik? Solcular ve feministler gibi özgürlükçü hareketlerin bile kendi kimliklerini sorgulamaması, bu körlüğü beraberinde getiriyor. Feministler, sol hareketin kimlik politikalarını sorgulayabildiler ama kendi kimliklerini sorgulayabildikleri söylenemez. Özellikle Ermeni tarihçiler de bize gösterdi ki, yazdığımız aslında milliyetçi bir tarihti.

Feminist tarihçiler de Türk-Müslüman kimliklerinden sıyrılamadılar mı?

Evet, hepimiz özgürleşme hareketlerinin içinde bir kimliği özgürleştirdiğimizi iddia ederken, öteki kimlikleri görmezden geldik. Kadın kimliğimizi ön plana çıkarırken, Türk-Müslüman kimliğimizle tarih yazdığımızı fark edemedik. Tabii ki feminist tarih yazarken, tüm kimlikleri ön plana çıkarmak gerekmez. Ancak böyle bir tarih, diğer eşitsizlikleri görmezden geliyorsa, masum değildir. Ermeni kadınları çalışmak zorunda değiliz elbette ki; ancak örneğin Cumhuriyet tarihinde yurttaşlığın kurgulanması süreci, kimlerin dışlanması üzerinden gerçekleşti, işte bunu milliyetçiliğin etkisiyle göremedik. Dolayısıyla, yazdığımız tarihte, güç ilişkilerinin diğer katmanlarını nedensellik ilişkisi içine almadık, bazı etkenleri önemsiz addettik.

Siz de bu tarihçiliğe katkı sundunuz mu?

Ben de Türk-Müslüman kimliğimle tarih yazdığımı, 2000'lerin başında fark ettim. ABD'ye doktora gittiğimde, ilk defa Türkiyeli bir Ermeni arkadaşım oldu. Ondan önce de olmuş olabilir, ancak hiç farkında değildim. Bu bile bir yanıyla iyi, bir yanıyla kötü bir hatırlamama hali. İyi, çünkü demek ki aşırı milliyetçi bir dikkatim yokmuş. Ancak kötü, çünkü sadece onları hatırlamamam basit bir tesadüf değil, duyarsızlık. Bu sadece benim hafızama indirgenecek bir sorun değil tabii ki; olgusal olarak gerçekten de yoktular ya da çok azdılar. Kendisi de feminist bir tarihçi olan bu arkadaşımın konuşmalarımızda yüksek lisans tezlerimizden bahsederken, aslında ben de Türk-Müslüman kimliğimle feminist tarih yazmaya girişmiş olduğumu fark ettim. Çünkü ben 1910 ve 1920'lerde aile politikaları

üzerinden Türk modernitesinin inşasını çalışırken, hiç Ermenilerden veya Ermeni Soykırımı'ndan bahsetmemişim. Aldığım feminist tarih derslerinde de bu tür okumalar yoktu o zamanlar. Böylece, yazdığım tarihin milliyetçi bir tarih olduğunu fark ettim. Bu yüzleşme de, bir tarih öğrencisi olarak ancak doktora başladığımda ve 11 Eylül sonrasında New York'ta kendim ilk defa 'yabancı' olmanın zorluklarını yaşarken, kendi ülkesinde hep yabancı hissetmiş, hissettirilmiş Ermeni arkadaşımın sohbetlerim sırasında oldu.

Kaynak: agos.com.tr